

Mindenképp figyelemre méltó *Az önimádó irodalom* című költemény esztétikai-irodalom(elmélet)i programja. „Se személyes, se érzelem, se romantika, / Szív, lélek, hév, vágyaknak szárnyalása. / Kerülni illenek. A szöveg így önmagát / Az élet rajza nélkül írja meg. Eszesen és / Vajmi csúfondáros szeszélyesen.” A meghatározás pontosan arra a szelf-szublimációra, az én azon tudatos kipárolására vonatkozhat, amely révén a személytelen, a nemtelen vagy tetszőleges nemű textusok, illetve az autonóm és önirányító jelrendszerek megszületnek. Kékesi Kun Árpád írja Ionesco *Székek* című darabja kapcsán, hogy „az emlékek és érzelmek kifejezésének lehetetlensége feloldhatatlan magányhoz vezet.” Jogos kérdés lehet azonban, hogy valóban a személyesség-e az egyetlen legitim út a belső világ kifejezésére? Költőnk a másik útról így vall a vers befejező szakaszában: „Mi tagadás, a keverék mindegyre kifő, / Kavarog benne sok csontos könyök, / És öntudatra ébredt, talányos békanő. / Ki félúton, ha kéretik, használt útlevelet, / mint levágott nyelvet ránt elő.” A kérdés nyilvánvalóan a „mit?” és a „hogyan?” között zajlik.

Talán nem szerencsés ezt a magány-fogalmat visszakötni a hagyományos esztétikák elidegenedés-fogalmához, de e lépés arra mindenképpen rávilágíthat, hogy ez az érzés a pszichológia kognitív és kongenitális tereiben ab ovo adott, s így önmagától ható (ex opere operato). Az önimádó irodalom az említett magány-ézés másik oldalán, a szövegszerűség, a „nyelvként értés” bővületében talál „kárpótlást”, a szöveggel folytatott személyes és intim viszonyban – mondhatni verbális szexusban. Az önimádó irodalomról – s itt e megnevezés (részemről) semmiképp sem dehonosztáló – egyik jeles és szakavatott teoretikusa, Németh Zoltán írja *Olvasáserotika* című kötetében a következőket: „A szöveg teste megvonaglik, ha közelébe érsz, már csak téged érez.” Deák László költeménye tehát programok és produktumok belső struktúrálásának egy lényegi mozzanatát emeli ki és nagyítja fel – az imádat célra-irányulását a művészi oráció irányultságában mutatva ki.

Az első versekből faragott kötetek esetében megfigyelhető, hogy száz mondatukból tíz feltétlenül személyes, érzéki és tökéletes, s éppen ez a tíz hiányzik rendszeresen a kései kötetekből (kilencven érett, jó mondat közül). Ezt a hiást Deák jelen kötetében egy második ifjúkor érzete tölti ki. A – kísértetiesen Malamud Angyal Levinjére emlékeztető – felejtés anygala egyszerre bont, épít és felülvizsgál, s ez a tulajdonképpeni kamaszság lelki helyzete. „A halottakra tekintettel maradok” – így búcsúzik a költő. Kamaszkori naplóm sorai jutnak eszembe: „Barbarától kapott első csókom életben tart, örök babérkoszorút fon vesztés fejemre”.

Szívből ajánlhatom hát e kicsiny könyvet, amely Deák László legmélyebb útjának igaz leirata, emberi-költői metamorfózisának nagy szintézise.

Soltész Márton

Egy magyar amerikai magyar leckéi

Nagy Károly:
Amerikai magyar
szigetvilágban
Nap Kiadó, Bp., 2009.

A hazaszeretet voltaképpen természeti progresszió; minél mélyebbre kapaszkodik saját talajában, annál magasabbra nő. A mai rabiátus korhangulat jegyében szólva: ha egy tisztességes gyermekét ütik meg, a haza kap pofont. Mindezt könnyű elgondolni, de érezni alighanem csak az érezheti, akiben fölcserélhetetlen élmény az Arany János-i kép az áldottnak mondott a bölcsőről, amely őt magyarrá ringatta, vagy az a Kosztolányi, ki gyönyörű indulattal lángolja magát: „Mert vadmagyar, fájdalmasan magyar vagyok, minden szociológiai tanulmányom ellenére is, s az is maradok.”

Igen, a haza az ő hűséges hozzátartozóiban: közös inspiráció.

Egy közmondás szerint a hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. E proveriális szépséghez egy századrész pillanatig nem ér föl semmiféle gyakorolt, himnuszozott világpolgárság. Egyébiránt pedig az említett közmondásban a leggyönyörűbb az, hogy példát ad a gondolkodásra: idegen föld, külföld (mégoly kábító) füstjével sem hagyni fölfaladni a haza tüzét – vajon csakugyan véghezvihető ez?

Nagy Károly professzor pályáját a sorsregula 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokhoz kötötte. 1962-ben a Rutgers Egyetemen diplomázott, szociológiai doktorátusát New York-i New School for Social Research Egyetemen szerezte meg 1970-ben. Kötetei (*Magyar szigetvilágban ma és holnap; Szigetmagyarság és szolidaritás; Küldetésben; Emigránsok küldetésben*) szinte mind: egy kis Magyarország, vagyis a magyar szellem, a nyelv, a kultúra külföldi fönntartásáról, műveléséről szóló elemzés.

Az *Amerikai magyar szigetvilágban* sem más. A magyarságismeret és magyarságtudat amerikai tapasztalatok alapján rögzített kiskatéja. Valóban: egyfajta katekizmus – az ehhez illő kérdés-felelet forma egyfelől a könyv-nyitány interjúból adódik, mégpedig Ambrus Lajosnak köszönhetően; aki méltó beszélgetőtársként alaposan körülírja a kötet szerzőjét. Másfelől az *Amerikai magyar szigetvilágban* szövegteste jelzetlenül is kérdés-felelet. Nagy Károly hivatásából, lelkiismeretességéből, tárgyismeretéből következik, hogy az amerikai földön szétszórva élő és többkultúrájúvá vált generációk hovatarozás-élményéről másképp, mint egyfajta belső gondolatcsere, lelki vita révén, nemigen beszélhetne. Könyve épp a hűség, az elemzőerő s a megfontoltság okán válik a tárgyi és erkölcsi realizmus kivételesen hiteles darabjává.

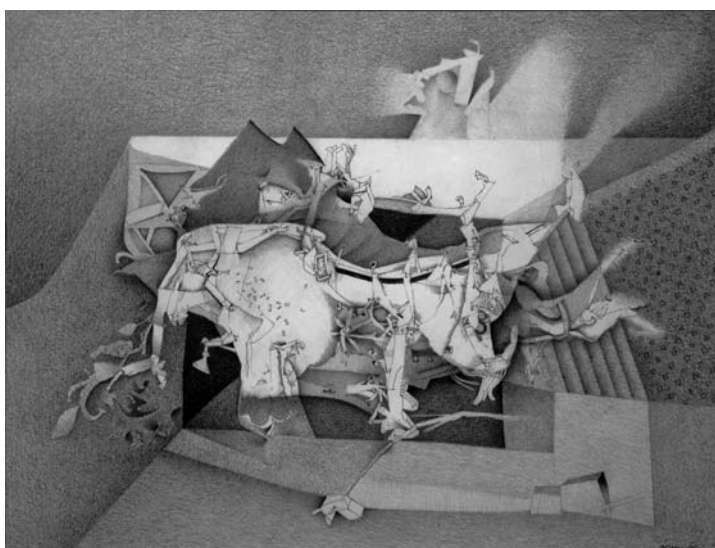
Egy földrajzilag kicsiny ország lakója okvetlenül hajlamos megindultan tekinteni a birodalomra, amelynek nem-földrajzi magaslata az a belátás, hogy a hódító a hódítással az igazi becsnek csak a pótlékát nyeri el. Mint entitás az Egyesült Államok nagyon külön van, holott mindig is hódított és hódít. Függetlenül attól, hogy hízelgő-e vagy maró a tény; a szigorú és publikált valóság az, hogy az ország „minden egyes államában élnek a XXI. század elején magyar származású és otthonukban magyarul is beszélő emberek” (*Hány magyar él az Egyesült Államokban a 21. század elején?*). Úgy látszik tehát, ha százszor bebizonyosodott, százegyszer is bebizonyosodik: az érzéseket, szokásokat, emlékeket, gondolatokat nem lehet ukmukfukk kiegyelni az emberből. Se vonzalmak, se távolság által. A totális hatékonyságot rajongó korban viszont bizonyára elkél a rend. És tessék: „Amerika – írja Nagy Károly – egyre inkább elismeri és méltányolja a kulturális másság, sokféleség értékességét és jogát, felismerve, hogy a társadalom kívánatos egysége nem az alkotóelemei egyformaságának függvénye...” Az emberben összenövő kultúrák termékeny ölelkezése többnyire nagy lelki gyötrellemmel jár, e szenvedélyt vagy kíváncsiat azonban nem hiábavaló az egységig csigázni: „a többkultúrúság felbecsülhetetlen értéket is képviselhet a közösségek számára. A többkultúrájú ember forrásként, híd-ként és modellként is szerepelhet a közösségben” (*Többkultúrájú személyiség*).

Nagy Károly esszégyűjteményét olvasva el sem lehet képzelni, hogy az ő közösségért hajló értelme és moralitása valamiféle elkülönülésben vagy keserűségben határozná meg magát. Őt más kötés segíti: az 1956-os forradalom nemzeti és emberi öröksége, vagy például az a hit, hogy a „tragikus mértékben csonkított nemzet-tudat-állapotból lábadozik a mintegy tizenötmillió magyar...” (*Új magyarságismereti tankönyv*).

Ismeretes, hogy a francia pénzen, a Louis-aranyon az eredeti felirat ez volt: Isten oltalmazza Franciaországot. Aztán az érme egyszerre elhullajtotta a Teremtő nevét, és köztársasági reform gyanánt három fogalmat kapott új föliratul: szabadság, egyenlőség, testvériség. A történelmi sztori nem jelent egyebet, mint azt, hogy a társadalom – akár Isten neve alatt, akár valamiért távol tőle – emberekből áll. S az embernek olykor választania kell; és jól teszi, ha odafigyel az élet következtetéseire, de talán még jobban, ha az élet folyamatán is rajta tartja a tekintetét. Dehogyan nehéz ez: ott kell keresnünk egymást, ahol vagyunk. Az igazságot pedig kinek-kinek egyéni vonásaiban. Tulajdonképpen választás és igazság találkozik Nagy Károlynál, amikor így fogalmaz: „Nem »szakadtak« Amerikába magyar népcsoportok, hanem a század elején kivándorolt, a második világháború és az '56-os forradalom leverése után kimenekült, emigrált magyarság nagyon is tudott mit kezdeni az otthonról hozott értékekkel. (...) az amerikai magyar közösségek általában büszkéek magyarságukra, és szeretettel, jelentős mértékű áldozatkészséggel és magas színvonalú minőségigénnyel vállalják magyar származásukat, kultúrájukat” (*Egy magyar Amerika-történet*).

Az, hogy Nagy Károly tapasztalatai és művei mint épülnek egymásra: egyugyanazon ember- és nemzetszemlélettel, s azzal a küldetéstudattal, amelyet egy helyzet pontos ismerete tesz nyilvánvalóvá, s amely e jellegzetességekben végül igazolódik is – hamar kiderül a könyvből. Eredetisége és mélysége mellett azonban van még egy dolog, ami miatt feltétlenül olvasandó könyv az övé. Ez pedig a szerep-affinitás, a nyelv iránti bizalom és az intellektus valóságos harmóniája, azaz a stílus: a szerző egy pillanatra sem hagyja, hogy ál-mélységek, tudóskodások felé sodródják, s egy pillanatra sem hagy kétséget, hogy vére a magyar nyelv.

Kelemen Lajos

Virágtaposók